

SIVISTYSVALIOKUNNAN LAUSUNTO 14/2012 vp

Rakennusten kosteus- ja homeongelmat

Tarkastusvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Tarkastusvaliokunta on kirjeessään 25.10.2012 tarjonnut sivistysvaliokunnalle mahdollisuuden antaa kirjallinen lausunto asiasta Rakennusten kosteus- ja homeongelmat (TRO 1/2011 vp).

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- professori Kari Reijula, Työterveyslaitos
- PhD, tutkimusjohtaja Mirja Salkinoja-Salonen.

Lisäksi valiokunta on saanut asiaan selvitystä käsitellessään lausuntoa varten hallituksen esitystä valtion talousarvioksi vuodelle 2013 (HE 95/2012 vp).

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Tarkastusvaliokunnan teettämän tutkimuksen (myöh. asiakirja) yhtenä tavoitteena oli arvioida merkittävien kosteus- ja homevaurioiden yleisyys asuin- ja työpaikkarakennuksissa mukaan lukien mm. koulut ja päiväkodit.

Asiakirjan mukaan merkittävien kosteus- ja homevaurioiden esiintyvyys on kouluissa ja päiväkodeissa 12—18 % kerrosalasta. Näissä kouluissa ja päiväkodeissa käy koulua, on päivähoitossa tai työskentelee 172 000—259 200 henkilöä. Asiakirjassa viitataan myös tutkimukseen, jonka mukaan suomalaisissa koulurakennuksissa löytyi kosteus- ja homevaurioita vähintään 24 %:ssa koulurakennuksista (Haverinen-Shaughnessy ym. 2012). Toisessa tutkimuksessa kouluille tehdyssä rehtorikyselyssä (Kurnitski ym. 1996) yli 60 % vastanneista 1 000 rehtorista ilmoitti koulurakennuksessa olevan kosteusvaurioita. Asiakirjassa viitataan myös Opet-

tajien Ammattijärjestön OAJ:n raportointiin siitä, että sisäilmaongelmia tuli esiin kahdessa kolmesta koulusta. Yleisimmät ongelmat liittyivät ilmanvaihdon epäkohtiin ja kosteusvaurioihin, joita raportoitiin yli puolessa mukana olleista koulurakennuksista. Lisäksi todettiin, että sisäilmaongelmien käsittelyssä, asiantuntijoiden ja terveydenhuollon käytössä ja toteutumisessa, ongelmaan liittyvässä päätöksenteossa ja korjausten toteutumisessa ja seurannassa oli puutteita. Päiväkodeista todetaan mm, että 1990-luvulla kosteusvaurioita raportoitiin yli puolessa kaikista päiväkotirakennuksista (Jaakkola ym. 1994). Edellä oleva osoittaa, että tilanne on huolestuttava.

Sivistysvaliokunnan huomiota on kiinnitetty tutkimuksen puutteisiin mm. siltä osin, miten kosteus- ja homevauriot vaikuttavat päiväkotilapsien, koululaisten ja nuorison terveyteen. Tutkimuksessa ei myöskään käsitellä terveyshaittojen seurannaisvaikutuksia, kuten vaikutuk-

sia oppimisoongelmiin tai koulusta poissaoloihin. Kuitenkin eräiden asiantuntija-arvioiden mukaan lapsilla sairastumisriski on vielä korkeampi (2—4-kertainen) kuin työikäisillä aikuisilla (1,5-kertainen).

Sivistysvaliokunnan huomiota on kiinnitetty myös siihen, että raportti jättää huomiotta tutkimukset, joilla lasten terveysriskien vakavuus on osoitettu (prof. Jouni J.K. Jaakkolan tutkijaryhmän lukuisat tutkimukset, joista mm. käy ilmi, että lapsuuden homealvistushistoriaan liittyy lisääntynyt astmaan sairastumisen riski myöhemässä elämässä — Jaakkola ym., 2005; Rantala ym. 2011).

Sivistysvaliokunta esittää, että tarkastusvaliokunta vielä selvittää kosteus- ja homevaurioiden terveydellisiä vaikutuksia niin, että saadaan monipuolista tietoa, jonka pohjalta voidaan tehdä oikeita päätöksiä ja suunnata julkisia voimavaroja tehokkaalla tavalla tilanteen parantamiseksi. Valiokunta korostaa, että asiantuntija-arvion mukaan koulujen sisätiloissa niiden päästölähteet rakennuksissa voidaan löytää ja poistaa haitta-aineiden tuloreittien jäljittämisen avulla. Kun päästölähteet on mahdollista poistaa rakennuksesta hyvällä osumatarkkuudella, voidaan myös korjausrakentamisen kustannukset kohdentaa oikein. Asiantuntijoiden mukaan pitämällä ilmanvaihto päällä muinakin kuin koulun aukioloaikoina haitallisten päästöjen keräytymistä voidaan vähentää ja estää lasten erityistä altistumista päästöille ilmanvaihtoa uudelleen käynnistettäessä.

Asiakirjassa arvioidaan, että opetus- ja kulttuuriministeriön perustamiskustannusmäärärahoista on viimeisen 12 vuoden aikana myönnetty yhteensä 379,8 milj. euroa peruskorjauksiin. Kosteus- ja homevauriokorjausten osuutta kaikista peruskorjaushankkeista tämän tilaston perusteella ei ole arvioitu. Valiokunta korostaa asiakirjassa todettua siitä, että väestörakenteen ja väestömäärän muutokset vaikuttavat kuntien talouteen ja sitä kautta kuntien resursseihin korjata esimerkiksi homeongelmaisia koulurakennuksia riittävän ajoissa. Korjausten lykkääminen rahoitusongelmien takia vain nostaa kustan-

nuksia ja voi johtaa terveyssyistä käyttökieltoon tai jopa rakennuksen purkamiseen.

Sivistysvaliokunta on käsitellyt jo pitkään lausunnoissaan ja mietinnöissään ns. homekouluongelmaa oppilaitosten perustamiskustannuksia koskevien kannanottojen yhteydessä. Sivistysvaliokunta on toistuvasti kiinnittänyt kannanotoissaan huomiota koulujen perustamishankkeiden valtion rahoituksen riittämättömyyteen. Valtiovarainvaliokunta on myös useasti todennut valtion tuen riittämättömyyden, ja eduskunta on sen esityksestä lisännyt valtion talousarvioon määrärahoja oppilaitosten homevaurioiden poistamiseen.

Sivistysvaliokunta viittaa ensi vuoden valtion talousarviosta 19.10.2012 antamaansa lausuntoon (SiVL 10/2012 vp), jonka mukaan esim. hallituksen ensi vuodelle esittämistä määrärahoista myönnettävillä valtionavustuksilla arvioidaan voitavan rakentaa tai peruskorjata tilat 1 200 oppilaalle. Koulujen peruskorjaustarve on moninkertainen siihen verrattuna, mitä valtio voi perustamiskustannuksia tukea. Valiokunnan saaman asiantuntijaselvityksen mukaan koulurakennusten korjausvelka on jopa 2,9 miljardia euroa, jonka poistaminen 10 vuoden aikajänteellä tarkoittaa 440 milj. euron vuosittaisia investointeja. Ilman näitä investointeja homeongelmat jatkuvat. Sivistysvaliokunta esitti lausunnoissaan määrärahoihin 10 milj. euron korotusta. Samalla valiokunta esitti, että valtiovarainvaliokunta ehdottaisi talousarvioletinnössään eduskunnan hyväksyttäväksi lausuman, jossa eduskunta edellyttää, että hallitus koulurakennusten kasvavan korjausvelan ja homehaittojen poistamiseen tähtäävän kokonaisuohjelman puitteissa turvaa ohjelman mukaisen riittävän valtion rahoitusosuuden ja edistää alan koulutuksen kehittämistä ja pätevyysvaatimusten määrittelyä. Valiokunta toteaa tyydytyksellä, että valtiovarainvaliokunta on ottanut tämäsäisältöisen lausuman 13.12.2012 valmistuneeseen mietintöönsä (VaVM 39/2012 vp — HE 95/2012 vp, HE 166/2012 vp).

Asiakirjan toimenpide-ehdotuksissa todetaan, että lainsäädännön tarpeita on välttämätöntä arvioida pikaisesti esimerkiksi eduskunnan

tarkastusvaliokunnan nimittämässä työryhmässä. Valiokunta pitää tarpeellisena sitä, että tarkastusvaliokunta selvittää, miten rakennusten elinkaariohjaus saadaan kuntoon. Tarvitaan uutta toimintakulttuuria ja oikeita toimintamalleja homevauriokorjausprosesseissa sekä tehokasta rakennusvalvontaa ja riittävää rakennustekniikan koulutusta. On luotava riittävä säädöspohja ja ohjeistus sille, että Suomessa voidaan siirtyä niin asenteellisesti kuin käytännössä ennaltaehkäisevään ja ennakoivaan kiinteistönpitoon. Valiokunta yhtyy asiakirjan näkemykseen siitä, että valtion tukijärjestelmät eivät saa tukea korjausvelvoitteitaan laiminlyöneitä ja peruskorjauksia toistuvasti siirtäneitä tahoja, vaan tuen pitää kannustaa rakennuksen elinkaaren kannalta korjaushankkeiden oikea-aikaiseen toteuttamiseen. Tukijärjestelmien tulee kannustaa siihen, että ongelmilta vältytään, kun korjaukset tehdään rakennuksen elinkaaren oikeassa vaiheessa. Valiokunta huomauttaa, että Suomessa on ensinnäkin oppivelvollisuus ja perusopetuslaki edellyttää turvallista oppimisympäristöä. Tähän kuuluu luonnollisesti terveyden kannalta turvalliset koulurakennukset.

Koulu- ja päiväkotirakennuksissa sekä kiinteistöjen hoidossa tulisi kiinnittää huomiota kaikkeen kemikaalikäyttöön, mm. biosidejä sisältäviin rakennuskemikaaleihin ja biosidiisiin kemikaaleihin. Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa on tullut esille, että Suomessa käytetään ja aktiivisesti markkinoidaan PHMG-biosidia, joka on jo EU:ssa kielletty ja on vedettävä kokonaan pois markkinoilta 1.2.2013 mennessä. Sitä käytetään myös koulurakennuksissa ja päiväkoideissa, jolloin lapset altistetaan tälle aineelle.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan ongelmalliseksi joiltain osin on muodostunut myös sellaisten koulurakennusten suojeleminen, joita ei voida rakennussuojelulle asetettuja vaatimuksia noudattamalla saada rakennuksessa toimivien oppilaiden tai työntekijöiden terveydelle riskittömiksi. Valiokunnan mielestä tällaisissa tapauksissa tulee tarkasti kartoittaa rakennussuojelun tarve suhteessa terveysriskeihin ja myös kustannuksiin ja löytää sellaiset ratkaisut, että

suojelemissä kohdat eivät muodostu esteeksi rakennusten terveelliselle käytölle.

Koulutus ja pätevyudet. Laajat homevauriot ja muut rakennusten kunto-ongelmat osoittavat, että Suomessa puuttuu osaamista suunnitella, rakentaa, valita materiaalit jne. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan mm. koulujen ja päiväkotien tasakattorakentamisesta tulisi luopua. Asiantuntijaselvityksen mukaan pätevyityneitä erikoisosaajia on maassamme liian vähän korjausvelan pysyvän vähentämisen tarpeeseen nähden. Niin rakennusalan peruskoulutuksessa, täydennyskoulutuksessa kuin esimerkiksi kuntien rakennusvalvonnassa on puutteita. Jo pelkästään materiaalien muuttuminen vaatii ammattiosaajien osallistumista riittävän usein täydennyskoulutukseen. Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että Kosteus- ja hometalkoiden koulutuksen ja pätevyitymisen kehittämishankkeessa vuosina 2010—2012 on laadittu home- ja sisäilmaongelmien kuntotutkijoilta, korjaussuunnittelijoilta, työnjohtajilta ja valvojilta vaadittavat erikoisosaamisen sisällöt ja todentamistavat kosteus- ja hometalkoissa luodun yhteisen osaamismatriisin ja moduuleiden pohjalta. Lisäksi on tarkoitus, että tilaajien tarvetta varten luodaan pätevien henkilöiden rekisteri.

Valiokunta pitää hyvänä myös ns. konsortio-koulun ajatusta, jonka mukaan mikrobiologian, toksikologian, kemian ja rakennusmekaniikan osaamisalat yhdistetään tavoitteena luoda terve, mutta kuitenkin energiaa säästävä rakentaminen ja korjausrakentaminen. Valiokunta pitää tärkeänä löytää keinoja, joilla tieteelliseen tutkimustyöhön perustuen voidaan saavuttaa sisätilojen terveyshaitteikijöiden mittauksille osumatarkkuus, joka mahdollistaa ihmisten haitta-aineille altistamisen minimoinnin ja merkittävät säästöt terveyshaittoihin liittyvässä korjausrakentamisessa. Tämä edellyttää nykyistä huomattavasti monipuolisempia mittausten menetelmiä.

Sivistysvaliokunta totesi talousarviolausunnossaan myös, että alan koulutukseen ja houkuttelevuuden kehittämiseen tulee ohjata resursseja. Arvioitu rahoitustarve osaamisen tason riittävään nostamiseen on 50 miljoonaa euroa 5—10

vuoden aikajaksolla. Lisäksi tarvitaan saadun selvityksen mukaan alan kaikkien toimijoiden kanssa yhteistyössä toimiva osaamisen kehittämisen yksikkö, jotta laatua ja alan houkuttelevuutta pystytään lisäämään.

Yhteistyö eri tahojen kesken. Valiokunnan mielestä on välttämätöntä laatia riittävän tiukka ohjeistus, jolla eri tahojen yhteistyötä lisätään niin, että koko ketju rakentamisen suunnittelusta aina rakennuksen elinkaaren loppuun osataan hoitaa yhteistyössä eri vaiheissaan korkealla osaamisella sekä mm. pätevyysvaatimuksilla niin, että kouluissa ja päiväkodeissa olevien terveys ei enää tulevaisuudessa vaarannu.

Asiakirjassa ehdotetaan mm., että kuntiin tulee perustaa sisäilmaryhmät, joiden toimintaa tulee edistää, jotta ne pystyvät viipymättä käynnistämään toimet kosteus- ja homeongelmien ratkaisemiseksi erityisesti kouluissa, päiväkodeissa ja sosiaali- ja terveydenhuollon toimitiloissa.

Kuntien viranomaisten ja toimipaikkojen (esim. koulut, päiväkodit, sosiaali- ja terveydenhuollon tilat) välistä yhteistyötä sisäilmaongelmien hallinnassa tulee parantaa. Vastuulliset tahot (terveysvalvonta, kouluterveydenhuolto, työterveys, työsuojelu) tulee saada toimimaan kiinteämmin toistensa kanssa. Viestintää ja tiedonkulkua eri tahojen välillä tulee kehittää. Valiokunta pitää välttämättömänä, että kuntia rohkaistaan perustamaan sisäilmatyöryhmiä. Samalla tulee antaa riittävää ohjeistusta tai tarvittaessa jopa velvoittavia säännöksiä niin, että kunnissa myös käytännössä asianmukaisesti hoidetaan tilat terveellisiksi työskentelytiloiksi niin oppilaille kuin työntekijöille.

Lausunto

Lausuntonaan sivistysvaliokunta esittää,

että tarkastusvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 19 päivänä joulukuuta 2012

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Raija Vahasalo /kok
vpj. Inkeri Kerola /kesk (osittain)
jäsen. Outi Alanko-Kahiluoto /vihr
Ritva Elomaa /ps (osittain)
Eeva-Johanna Eloranta /sd
Leena Harkimo /kok
Pauli Kiuru /kok

Kimmo Kivelä /ps
Sanna Lauslahti /kok
Mika Niikko /ps
Mikaela Nylander /r
Tuula Peltonen /sd
Tuomo Puumala /kesk
Simo Rundgren /kesk.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marjo Hakkila.